

Juryrapport 'Het beste Achterhoek- en Liemersboek 2018'

Leden

Annie Freriks
Mini Bosman
Paul Visser
Frans Hesselink
Theo Salemink
André van Gessel

Dames en heren,

Namens de jury mag ik vandaag bekendmaken welk boek de (ere-)titel 'Beste Achterhoek- en Liemersboek 2018' krijgt. De oogst van het afgelopen jaar is aanzienlijk meer dan die van het jaar 2017. Toen moest de jury, die toen net als dit jaar bestond uit Annie Freriks, Mini Bosman, Theo Salemink, Frans Hesselink, André van Gessel en Paul Visser, het beste boek kiezen uit een stapel van 55 mededingers. Dit jaar uit 85, praktisch evenveel als in het jaar 2016.

Hetzelfde gebleven is de grote variatie aan behandelde thema's en soorten boeken: boeken over de historie van dorpen (Gorssel, Hummelo,), romans (b.v. Hartman, Boersma), voetbalverenigingen, bijv. Pax Praat, poëzie, kronieken van buurtschappen en families of biografieën, verhalenbundels in dialect, boeken over de natuur (Winterswijk, Korenburgse veen) en zelfs een echt Achterhoekse memoryspel.

Alle boeken zijn beschouwd op basis van 5 beoordelingscriteria: vormgeving, taalgebruik, inhoud, originaliteit en streekbinding. Over de smaak valt natuurlijk te twisten en uiteraard lopen de meningen van de juryleden uiteen wat betreft inhoud en originaliteit en er is ook altijd wel discussie over de binding met onze streek, een belangrijk criterium, en moest er weer menig moeilijke beslissing worden genomen. De hele stapel van 85 boeken overziend was er binnen de jury een gedeeld gevoel dat de algemene kwaliteit van de boeken dit jaar wat minder was. Daarop zijn uiteraard genoeg uitzonderingen te noemen op basis van de 5 criteria: zo zijn er boeken bij die prachtig zijn vormgegeven, een originele en creatieve invalshoek hebben, gebaseerd zijn op gedegen historisch onderzoek of een sterke binding hebben met de Liemers en Achterhoek.

Maar meteen moet ook vandaag weer worden gemeld, hoe wij zijn getroffen door de geweldige energie, tijdsinvestering en betrokkenheid die deze stapel boeken uitstraalt. Veelal geschreven en samengesteld door vrijwilligers, geïnteresseerden in een bepaald stukje Achterhoek en/of Liemers: een vereniging, een dorp of buurtschap, fotoclub, geïnteresseerden in een bepaald gebouw, geschiedenis, geslacht of landgoed. En dat (bijna) allemaal gericht op hetzelfde thema: onze mooie regio. Wat blijkt er nog steeds veel nieuws te ontdekken, te beschrijven en te lezen over onze streek. Wat is er nog veel belangstelling voor onze streek.

Zoals afgelopen januari al bekend is gemaakt, heeft de jury de volgende 5 boeken genomineerd, die de breedheid van de genres weerspiegelen. Wij willen deze boeken graag nog even nader aan u voorstellen, met daarbij een aantal opmerkingen die de jury daarbij heeft geplaatst:

1. De moordmolen, Auteur Toon Helmes, Fagus

In zijn genre is deze historische roman origineel. Het verhaal speelt in het dorp Etten, aan de Oude IJssel gelegen. Het begint in 1932 als de oude standaardmolen van Etten, ooit een dwangmolen van Huis Bergh, afgebroken wordt. Er rust een vloek op de molen en dat heeft alles te maken met een geschiedenis die begon met de oorlogen van Napoleon rond 1800. Het is een magisch-realistisch verhaal, waarbij ook een geheimzinnig kruis van de sekte der Rozenkruisers uit de 15e eeuw een rol speelt. Ook in Etten blijkt het kruis en de molen een spoor van ellende en dood nagelaten te hebben. De historische details in het boek kloppen en qua stijl heeft het veel weg van een moderne fantasy-roman, met aspecten die ook in computergames aanwezig zijn. Het speelt op de grens van Achterhoek en Liemers. Het boek De liefde van de schrijver Toon Helmes voor molens, historie en familie komen mooi samen in dit boek. Daarin staan van zijn hand ook een aantal tekeningen, die het bizarre verhaal goed ondersteunen. Op de omslag staat op een zwart front het schilderij van de spookridder die steeds weer opduikt bij de 'moordmolen'. Het boek is mooi vormgegeven en uitgegeven door Fagus in IJzerlo, op ivoorkleurig papier, met veel ruimte voor tekst en beeld.

2. **De Weerld, onder redactie van Lex Schaars, deel 11 (Mr H.J. Steenbergestichting)**

Dit deel van het 'Woordenboek van de Achterhoekse en Liemerse Dialecten' (WALD) gaat over de mens en zijn wereld en behandelt woorden die te maken hebben met tijd, ruimte, plaats, afmeting, vorm, ordening en volgorde.

Sinds 1984 zijn er reeds tien delen verschenen. Te samen met dit deel vormen ze zowel een monument als ook een bewaarplaats voor het dialect van deze beide streken. Het dialect dat enerzijds steeds meer erkenning krijgt en anderzijds steeds meer dreigt te verdwijnen als een levende taal. Het WALD-project maakt deel uit van een landelijk project rond Nederlandse dialecten, dat verbonden is met het Meertensinstituut in Amsterdam en de Radbouduniversiteit in Nijmegen. Het boek verschijnt ook als een eWald. Lex Schaars en Henk Liefink organiseren het WALD-project, maar in de loop der jaren hebben honderden lokale medewerkers materiaal aangeleverd voor de publicaties. Een enorme inspanning en een grootse prestatie gedurende 34 jaar.

Het boek is daarom ook zo fascinerend dat het laat zien, vaak aan de hand van kaartjes en citaten, hoe de uitspraak van dialectwoorden per plaats verschilt, maar ook welke verschil er bestaat tussen het Liemers dialect, met meer Frankische invloed en het Achterhoekse, met meer Saksische invloeden. Zo begint dit deel met de dialectwoorden voor 'er zijn/bestaan'. Dieper de Achterhoek in wordt vooral de stam 'bun' gebruikt: 'der bunt, der bun, der bint'. Dat verwijst naar het woorden 'ik ben' en het Duitse 'ich bin'. In de Liemers klinkt het als 'der zun', 'der zunt, der zin en der zien' Dat verwijst naar het woord 'zijn'. Gendingen ligt op de grens. Daar komen beide varianten voor, aldus de lokale medewerkers. Een kaartje maakt het verschil ook zichtbaar.

Het is strikt genomen geen leesboek, meer een naslagwerk, dat ook aan de vormgeving is af te lezen.

3. **Geworteld in de Achterhoek, auteur Eddy Geurtsen (het Boekenschap)**

Een bonte mengeling van verhalen, anekdotes en gezegden die allemaal hun wortels vinden in de Achterhoek. Daarmee is de titel van het boek ook meteen een ode aan de vorig jaar, plotseling overleden, regionale deskundige en krantenman Henk Harmsen, die lange tijd een rubriek in de Gelderlander verzorgde onder dezelfde naam. Ook daarin stond het, net als in de stukjes in dit boek, het wel en wee van alledaagse leven in deze streek, centraal. Ze zijn soms humoristisch ('uut de bokse'), informerend (de kalender) of historisch ('de late tram'). Het is geen boek om van voren naar achteren te lezen, maar af en toe een paar stukjes.

Omdat deze bundel helemaal in het Nedersaksisch is geschreven en Eddy Geurtsen zegt, dat dit boek er is omdat denken, voelen en schrijven in dialect niet verloren mag gaan, vind ik, dat de beoordeling over dit boek eigenlijk in de streektaal zou moeten worden voorgelezen.

In de eerste plaatse vólt de mooi verzörgde butenkante op. Net as de schriever zelf bunt disse biezondere verhalen en smakelijke anekdotes stuk veur stuk ewotteld in den Achterhook. Aover de beume langs de olde weg tussen Vodden en Hengel. Een verhaal aover blood met vingerafdrukken an de brevenbusse. Aover ingegooide caféroeten en wee was Coops Diene uut 1867? 't Book eindigt met "sprokkels", een bloemlaezing kotte, grappige en écht Achterhookse vertelsels.

"Dat mien book in dezelfde waeke utkump waarin 't Nedersaksisch as onderdeel van de Nederlandse taal wodt erkend vin ik wel biezonder", aldus de schriever, den dech, vuult en schrif in dialect. Eén zönne woont al jaoren in Australië. "As hee naor Nederland kump, schakelt wielle binnen twee minuten aover van Engels naor Hengels." Eddy hef altied penne

en papier bie de hand um van de dinge dee hee heurt , zut of metmaakt een paar weurde op te schrijven en die 's aovonds thuus uut te warken. Ok veur wee 't Achterhookse zelf neet sprek, is 't book good te laezen.

4. The wild East, auteur Robin Steentjes (Uitgave in eigen beheer)

Dat dit boek is genomineerd komt niet door de lay out – want de jury vindt dat de vormgeving niet op het niveau van het verhaal is -, maar vooral door het feit dat de schrijver heel creatief een beroemd genre gebruikt om een boek over de Achterhoek te schrijven. Robin Steentjes noemt zijn boek een 'road trip' en de Achterhoek 'the wild East'. Dat verwijst naar de film 'Once upon a time in the West', maar ook naar Jack Kerouac en zijn cultboek 'On the road' uit 1957. Maar ook naar het beroemde boek 'Zen and the art of Motorcycle Maintenance' van Robert M. Pirsig uit 1974, al is de motor nu vervangen door een fiets en Amerika door de Achterhoek.

Het levert een avontuurlijk reisboek op over de Achterhoek, met wilde verhalen over witte wieven, smokkelaars en jeneverstokerijen, over boeren, maar ook over de nieuwe ontwikkelingen. Overal wordt de koppeling gelegd met aspecten van de Achterhoek, zoals bijvoorbeeld: *“Door overbegrazing ondergingen enkele plekken zelfs een transformatie naar woestijn, zoals 't Hengelse Zand. Alle planten stoven hier aan de kant.”* Als verwijzing naar een tekst van Normaal. Achter de verhalen verschijnt de geschiedenis van de streek, van het landschap en de mensen, maar ook Daniel Lohuus komt voorbij. Spannend, enthousiast geschreven. Maar ook amusant: Een foto van een hekje in de vorm van een hastag met de tekst *“D'n Achterhoek woar de hastags nog gewoon van holt bunt.”* Of: volgens de schrijver is de taal na de middeleeuwen aan alle kanten bijgeschaafd. *Daarom spreken ze dan ook over Algemeen Beschaafd Nederlands.* Het boek heeft ook wel iets romantisch en zou als een moderne variant van de grote Achterhoekse romanticus uit de vorige eeuw, Mr. Heuvel, kunnen worden gezien. Ook hier is er sprake van een combinatie van werkelijkheid met fictie: Napoleon gezeten op het standbeeld van de bekende hengst Amor, die bij de Radstake in Heelweg staat. Kortom, een makkelijk te lezen en amusant boek waar het plezier van afspat en de streek tot leven komt.

5. Maria van Gelder Sporen in het landschap, auteur Johan Oosterman (Vantilt)

Bij de stapel boeken van 2018 zat ook een ander boek over Maria van Gelder. In Nijmegen is een grote tentoonstelling ingericht over deze vrouw en haar prachtig geïllustreerd Middeleeuws gebedenboek.

Over haar leven is niet zoveel bekend. Het is zelfs niet bekend waar zij begraven ligt. Naast de catalogus van deze tentoonstelling is er ook een boek uitgegeven dat gaat over de reizen van Maria door het hertogdom Gelre. Twee plaatsen uit Achterhoek en Liemers komen aan bod: Zutphen (augustus 1407) en Lobith (maart 1409). Schrijver is Johan Oosterman, hoogleraar oudere Nederlandse letterkunde aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen. Hij gaat, in samenwerking met specialisten van het Gelders Landschap en Kastelen, de 'sporen in het landschap' na die nog aan de reizen van Maria van Gelre herinneren. Hij schrijft beeldend en verhalend, zeer toegankelijk. Het boek is zeer goed verzorgd en een lust voor het oog, professioneel uitgegeven door Vantilt in Nijmegen. Met name de afbeeldingen uit het Gebedenboek van Maria van Gelre geven dit boek een schitterende uitstraling. Nadeel is dat het slechts gedeeltelijk een binding met de streek heeft.

Uit deze vijf boeken heeft de jury het 'Beste Achterhoek- en Liemersboek 2018' aangewezen. Het is een boek dat valt binnen een al langlopende serie, een geweldig project dat meer en meer lijkt op het langlopende taalproject wat in Duitsland 'Grimms Wörterbuch' is gaan heten. Een project waar al jarenlang veel mensen uit deze regio aan meewerken en daarom wijdvertakt geworteld is in de Liemers en de Achterhoek. Een belangwekkend project ook, waardoor een schat aan kennis bewaard kan blijven tot in lengte van dagen. Zeker nu er ook aan een digitale versie wordt gewerkt. Het is volgens de jury dan ook hoog tijd om al deze mensen en m.n. de initiatiefnemers, daarvoor te belonen met de titel "Beste Achterhoek- en Liemersboeken" (in dit geval)

Het Beste boek Achterhoek en Liemers is derhalve volgens de jury het boek 'De Weerld, deel uitmakend van de WALD serie.

De jury van 'het Beste Achterhoek- en Liemersboek 2018
Doetinchem, maart 2019